

SIONULU ROMANESCU

fóia besericésca, literaria si scolastica.

Vien'a,
1. Septemb.
1866.

Sionulu rom. ese de dóue ori pre luna, in 1. si 15. a
lunei, cuprindendu o cóla si diumetate. Pretiulu pre
unu anu e 4 fl. v. a., pre diumetate de anu 2 fl. v. a.
Pentru tiere afara de Austri'a se mai adauge portulu
postalu.

Nu
17

Prenumerarea se face la redactiune in seminariulu
gr. c. centralu din Vien'a (Schönlaterngasse Nr. 10),
si la p. t. domnii corespondinti. Tóte epistolele sunt
de a se tramite la redactiune francate. Corespondin-
tiile nepublicate se voru arde. Serisori anonime nu
se primescu.

Anulu
II.

CUPRINSULU: Creatiunea fačia cu scientiele naturali. — Romanele. — Cãtra Nascatori'a de Ddiu (poema). — Monumentulu „Marianu.“ — Ce a fostu Naseudulu in trecutu si ce are se fia in venitoriu? — Corespondintie: Oradea-mare (concursu la seminarie si preparandiã, fundatiune nõua, fundatiunea de pane la gimn. din Beiusiu.) Fenesiu p. A. (replicãri, abusu cu scól'a comunala, cununia fóra mire.) Naseudu (combaterea acusarei, cã ar esiste mecanismu prin gimnasiu.) — Literatura: „Istori'a beser.“ scrisa de br. A. Siaguna (recensiune urm.), si alte aretãri. — Ochire prin lumea politica. — Varietãti.

Creatiunea fačia cu scientiele naturali.

Unii din dílele nõstre fiendu de parere, cã scientiele teologice-su in contradícere cu cele naturali, afirma, cã lumea si omulu s'au creatu fóra de Ddiu; asia de esemplu dr. Zimmermann. Ear Anglulu Huxley deduce originea omului din gorile (o speție de moime), dícundu, cã creerii gorilei cu multu mai tare sémena cu ai omului, decãtu cu ai moimeloru celoru mai aprópe de gorile. Alti mergu si mai departe si intarescu, cã materi'a cea primitiva e eterna; asia d. e. Burmeister*) díce, cã ide'a despre inceputulu lumei o-a escugetatu omenimea dupa cugetulu ei celu pruncescu, dar pamentulu si lumea sunt eterne, cã de esinti'a materiei si acést'a insusíre se tiene; din acést'a causa elu tiene istori'a facerei seau a creatiunei de mitu. Vogt**) díce, cã materi'a nu s'a creatu, si cã ea e neperibile. Totu acést'a o apera si Moleschot***). — Eata cumu órbeca mintea omenésca, lapedandu revelatiunea cea divina!

Precumu se vede necredintiosii moderni resuscita eara opiniunea celoru vechi, mai alesu a filosofiloru greci pagani despre eternitatea materiei, cãtra carea acestí'a cu asia predilectiune se aretáu, cãtu cu Platone dinpreuna lu-tieneáu pre Ddiu numai de auctorele formeí lumei, ear nu de creatorele materiei ei. Inse déca naturalistii necredintiosi ai tempului modernu aru cultivá scientiele naturali cu minte neingónfata si cu anima submissa auctoritatei divine, atunci n'aru sustiené, cã intre scientiele naturali si cele teologice e contradícere, si asia n'aru díce, cã scientiele naturali nu se unescu cu ceea ce ne spune revelatiunea divina in privinti'a creatiunei; pentrucã intre scienti'a cea adeverala naturale si intre cele ce ne spune revelatiunea ddiéscã despre facerea lumei nu e de locu contradícere. Unde totusi la parere s'ar vedé a fí órecare contradícere, acolo seau scienti'a face deduceri retacite, seau invetiatur'a revelatiunei divine se esplica falsu.

Déca ar fí contradícere intre scientiele cele naturali si intre cele teologice, atunci s. Ieronimu†) n'ar mustrá pre cei ce punu santieni'a in nescientia, falindu-se cã ei

sunt invetiaceii pescariloru celoru neinvetiati; nice n'ar díce la interpretarea scripturei, citandu din filosofii pagani: „Haec autem de scriptura pauca posuimus, ut congruere nostra cum philosophis doceremus.“ (Acestea le amu scrisu despre scriptura, ca se aretãmu, cumca invetiatur'a nõstra se lovesce cu a filosofiloru*). Déca aru contradíce scientiele naturali celoru teologice, atunci n'ar fí dísu s. Augustinu, cumca, „déca acei'a, cari se numescu pre sine filosofi, dícú ce-va adeveru consunatoriu cu religiunea nõstra, nu numai se nu ne tememu, ci adevverulu acel'a se-lu luãmu de la ei ca de la unii, cari lu-posiedu pre nedreptu, si se-lu intórcemu spre folosulu nostru, cãce adevverulu ori in ce forma si ori unde se se afe, e proprietatea besericiei.“**) Déca n'ar fí armonia intre scientiele naturali si teologice, atunci n'ar tiené De Maistre scientiele profane de nesce vene scumpé de metalu, cari inavutiescu tesaurulu celu neeshauribile alu scientieloru teologice; atunci unu Wiseman, carele s'a ocupatu cu multa placere cu scientiele naturali, n'ar vedé in tóta scienti'a naturale invetiata cu temeiu o sabia, ce se póte cu folosu invertí spre aperarea credintiei; atunci unu Lacordaire si unu Felix, faimosulu oratore besericescu de la Notre-Dame din Paris, n'aru díce, cã scienti'a teologica nu eschide scientiele naturali, ci le luminédia.

Scopulu disertatiunei nõstre presinte e a demustrá specialminte, cumca scientiele naturali nu stau in contradícere cu cele ce ni-le narédia revelatiunea divina cu privire la facerea lumei. Inse fiend-ca inaintea celoru ce afla contradícere intre scientiele naturali si intre cele ce ni le spune revelatiunea divina despre creatiune, nice unu pretiu nu are revelatiunea divina, din care causa li se si pare a fí contradícere intre scientiele naturali si intre revelatiune, cugetu a fí de lipsa se aretu antãiu, cumca revelatiunea divina e posibilu.

I. Sub revelatiunea cea divina intielegemu aretarea cutarui adevveru facutu din partea lui Domnedieu fap-turei intielegatòrie. Revelatiunea divina e seau naturale seau supernaturale. *Naturalu* e, candu nu descopere Domnedieu ce-va nemidilocitu, ci prin natura, si candu omulu póte si numai de sine ajunge la cunoscinti'a adevverului descoperitu de Ddiu prin natura; o revelatiune ca acést'a se numesce si midilocita. In modulu

*) Geologische Bilder zur Geschichte der Erde und ihrer Bewohner; tom. 2. 1851—55.

**) Physiologische Briefe; edit. 2. 1854.

***) Der Kreislauf des Lebens, physiologische Antworten auf Libig's chem. Briefe. Mainz 1852.

†) Epist. 14. ad Marcellam. oper. t. II. pag. 62.

*) Adversus Iovinianum lib. 2. pag. 20.

**) De doctrina christ. lib. 2. cap. 40. op. tom. 3. p. 1. pag. 42.

acest'a s'a descoperitu Ddieu pre sine prin fapturele cele vedute ale lunei, din cari cunósce omulu cu intieptiunea sa cea naturale esistinti'a lui Ddieu, atotpoternici'a, bunetatea, si intieptiunea lui, precumu dîce apost. Paulu: „Cele nevedute ale lui, de la crearea lunei din fapture fiendu cunoscute, se vedu, si puterea lui cea eterna si domnedieirea.“*) *Supernaturale* e revelatiunea divina atunci, candu descopere Ddieu nemidilocitu ce-va adeveru si candu omulu numai din puterea sa nu pôte ajunge la cunoscinti'a cutarui adeveru, seau candu cele ce se potu cunósce naturalminte, se intarescu si prin cuventulu si auctoritatea lui Ddieu. Acést'a revelatiune se numesce si nemidilocita. In modulu acest'a inca a graitu Ddieu cu ómenii acumu prin visiune, acumu prin somnu, acumu prin simbole si asemenári, acumu eara-si chiaru gura cu gura, precumu o aréta acést'a insu-si Ddieu, candu dîce: „Dar nu asia sierbulu meu Moise, celu mai credintiosu in tóta cas'a mea; cà gura cu gura graescu io lui, aievea si nu prin asemenári vede elu pre Domnulu, etc.“**) Revelatiunea cea supernaturale e inse si mediata, candu se inpartasesce cu cine-va midilocitu prin altii, nu nemidilocitu prin Domnedieu.

Revelatiunea supernaturale nemidilocita e cu putintia a) din partea lui Ddieu, cel'a ce o face, b) din partea omului, carele o primesce, c) si din partea lucrurilor descoperite. — a) E cu potintia din partea lui Ddieu; cà Ddieu, ca unulu ce e o fientia preaintielépta si atotpoternica, pôte descoperi unele adeveruri, si scie càli desclinite spre a-si manifestá voi'a sa. Despre acestu adeveru nimene nu se pôte indoi, fóra numai ateistulu; cà déca si-pôte omulu descoperi sentimentele sale altor'a, pentru-ce nu Ddieu, cel'a ce nu e o fientia marginita si debile ca omulu? — b) E cu potintia revelatiunea supernaturale imediata si din partea omului, care o primesce; cà fiendu omulu cu intielegere si minte, prin nemicu nu se opresce a primí adeverulu descoperitu lui, precumu se indatinédia a primí si alte lucruri inpartasîte lui decàtra alti ómeni. — c) E cu potintia revelatiunea supernaturale imediata si din partea lucrurilor descoperite; cà déca aceste contribuescu spre a marí si a cunósce mai acuratu pre Ddieu, precumu si spre fericirea ómeniloru, nemicu nu inpedeca, ca se nu póta fí obieptulu descoperirei lui Domnedieu. Nece nu potemu dîce, cà pentru aceea n'ar fí cu potintia descoperirea prestefirésca imediata, pentru-cà noi nu potemu scí modulu, prin care descopere Ddieu unele adeveruri; cà desí nu potemu noi aretá vreunu modu determinatu, prin carele Ddieu se descopere ómeniloru, potemu totusi generalmente aretá mai multe moduri, prin cari se pôte intemplá descoperirea divina, deórace si-pôte Ddieu aretá voi'a sa seau prin somnu, seau prin ce-va vorbire, seau prin semne, seau prin simbole; ear noi n'avemu dreptu a judecá, óre pentru-ce s'a folositu Ddieu cu acest'a si nu cu altu midilocu. Au dóra va poté dîce cine-va, cà revelatiunea e unu lucru totdeun'a dubiu, asia câtu celu ce o primesce niceodata nu pôte fi asia siguru despre ea, câtu se nu aiba vreo suspitiune cà se insiéla, precumu dîcu inimicii revelatiunei? Nicedecátu; pentrucà Ddieu face descoperiri spre binele unui'a seau a mai multor'a, de aceea asia de siguru trebue se lu-faca despre descoperirea sa pre acel'a, cui se descopere, câtu acel'a se nu aiba nice o frica de a se insielá. Intr' adeveru acei'a, caror'a li-se descopere ce-va din

partea lui Ddieu, asia certitudine cumu-se-dice subieptiva au, câtu nicedecumu nu se potu insielá; deórace candu vorbesce Domnedieu seau lucrédia ce-va, aréta nescari semne, prin cari se delatura tóta fric'a de a gresí.

Inse déca e possibile revelatiunea supernaturale nemidilocita, e possibile si cea midilocita, càci adeverurile, cari le primesce omulu de la Ddieu, le pôte comunicá si cu altii. — Déca ar fí aici ce-va dificultate, apoi aceea ar poté fí numai din partea celor'alalti ómeni, cari potu se nu créda celui ce le anuntia revelatiunea divina. Inse déca revelatiunea e facuta intr' adeveru din partea lui Ddieu, si asia e spre binele comunu, atunci Ddieu prin desclinite midilóce esterne, mai alesu prin minuni si profetie, se ingrigesce, ca anuntiatoriului revelatiunei sale se i-se póta crede siguru. Ear de lipsescu minunile si vaticiniile din partea anuntiatoriului revelatiunei, atunci nimene nu e detoriu a-i crede.

Din acestea puține inca destulu de chiaru potemu vedé posibilitatea revelatiunei supernaturale, atátu midilocite câtu si nemidilocite. Fiendu dara possibile revelatiunea supernaturale atátu midilocita câtu si nemidilocita, urmédia, cà cele enarate de Moise in càrtile sale, si in specialu ceea ce dîce cu privire la facerea lunei, este descoperitu de Domnedieu; si acést'a se vedesce de acolo, cà Moise si-a aretatu prin minuni si profetie tramiterea sa cea domnedieésca.

II. Dupa-ce am aretatu posibilitatea revelatiunei divine, se trecemu la tem'a suscepta demustrandu antáu cu privire la facerea lunei adeverulu dogmaticu, cumca in urm'a revelatiunei divine *lunea e facuta de Domnedieu din nemic'a, in tempu seau deodata cu tempulu*.

Acést'a o demustrámu antáu cu lo ulu din cartea facerei, unde Moise asia dîce: „Intru inceputu a facutu Ddieu cerulu si pamentulu.“ Cà desí cuventulu $\aleph \aleph$, pre carele versiunea alesandrina lu-traduce cu $\epsilon\pi\omicron\iota\eta\sigma\epsilon$ (a facutu), insemnédia si a face ce-va din órece materi'a esistatória, precumu aréta mai multe esemple; totusi, cumca aici este de a se luá in intielesu de a face ce-va din nemica, si asia cumca lumea a facutu-o Domnedieu din nemic'a, si prin urmare cà s'a facutu in tempu seau cu tempulu, se vede din conferirea locului acelu'a cu alte locuri ale s. scripture, precumu si din traditiune. Asia afara de loçulu din psalmu 101, unde se dîce: „Dintru inceputu tu, Domne, ai inmeiatu pamentulu, si lucrulu maniloru tale sunt cerurile,“ Christosu la Ioanu 17, 5 asia se róga càtra Tata-lu: „Si acumu pemaresceme parinte la tine insu-ti cu marirea, carea am avutu-o la tine mainainte pana a nu fí lumea.“ In cart II. Mac. 7, 28 asia indémna mam'a celoru 7 Macabei pe fiulu seu celu mai teneru spe a suferí martiriu: „Rogu-te fiule, ca cautandu la ceru si la pamentu, si vedindu tóte cele ce sunt in dinsele, se cunosci, cà din ce n'au fostu, le-a facutu pe ele Ddieu.“ — Cumca cuventulu $\aleph \aleph$ insemnédia a face ce-va din nemica, aréta si aceea, cà dinsulu in conjugatiunea *kal* insemnédia numai a creá, adeca a produce materi'a din nemic'a, si numai in conjug. *piel* insémna si a taiá, a polef scl. Deunde afóra de câtiva eretici si necredintiosi tóta natiunea evreésca cu crestinii dinpreuna sunt uniti intru marturisirea dogmei acesteia, cumu se vede si din simbolulu apostolicu, carele suna: „Credu intru unulu Domnedieu Tata-lu atotpotintele, facatoriulu cerului si alu pamentului,“ adeca „a tuturoru vediuteloru si nevediu teloru,“ precumu explica simbolulu niceno-constantinopolitanu. Mai apriatu

*) Rom. 1, 20.

**) Num. 12, 6—8.

se vede acést'a din definițiunea conciliului IV. din Lateranu, carele a decisu: „Cumca unulu e Facatoriulu toturor, cel'a ce de la inceputulu tempului deodata a creatu din nemic'a ambele fapture, cea spirituala si cea corporale, cea angerésca adeca si cea lumésca.“

Déca ne provocàmu la ratiune, ea inca ne aréta, cà lumea din nemic'a s'a facutu; pentru cà mintea sanetósã ne invéti'a, cà lumea e marginita, cà stã din pãrti finite, asiadara cà e continginte, schimbatiósã, depindinte, si déca e asia, atunci e de la altulu atãu cu privire la materia, câtu si la forma, si asia are cauza eficiente, deci e creata. Ce inse e creatu, odatã n'a fostu; ce n'a fostu órecandu, a inceputu a esistã; si ce n'a existatu cand' va, din statulu numai logicu si posibilu s'a adusu in statulu esistentiei; eara ce se produce asia, se produce din nemic'a in tempu.

Din acése se vede, cà lumea nu e eterna, n'a emanatu din fienti'a cea divina, nu e creata de Ddieu din materi'a eterna, nu e din intemplantu, nu e de la sine; prin urmare numai cosmogoni'a mosaica e de a se admite ca adeverata, adeca, cumca Domnedieu a facutu lumea din nemica, in tempu seau cu tempulu deodata.

Nice nu se póte díce, cà ide'a despre crearea lumii din nemica e o idea filosofica nascuta mai dincóce de Moise, si asia cà pre nedreptu se atribuesce lui Moise; càci dincontr'a ide'a acést'a e fórte vechia, se afla in traditiunea popóreloru, si a precesu chiaru si filosofiei grecesci. Se vede acést'a din cosmogoniile poetiloru, cari tóte incepu de la *χάος* (chaosu), care propriamente insemnédia, vacuus hiatus' deschisura ori, inanis' seau nemica; se vede eara din cosmogoniile Egipteniloru si ale Fenicianiloru, cari ni le aréta Filone Bibliculu si despre cari eruditii tienu, cà se unescu cu cosmogoni'a mosaica. Védiendu armoni'a, carea este intre cosmogoniile aceste Hezel si Hasse si alti critici protestanti, au venitu la pareerea aceea, cumca tóte sunt de a se reduce la unu isvoru comune, carele ar fi cosmogoni'a Egipteniloru; numai câtu aici e intrebare, cà Egiptenii eara de unde au luat-o pre a loru? de siguru nu de aiurea, decãtu din traditiunea cea vechia basata pre descoperire ddieésca, carea Moise a pastrat'o in intregitatea ei, ceea se vedesce din simplicitatea enararei lui; dincontra alte popóre au coruptu-o mai multu au mai pucinu. Cu tóte aceste Gesenius (comm. de theol. samar. cap. 4.) aréta, cà Samaritanii inca invetiã, cumca lumea s'a facutu din nemica. De acést'a nu se destingu Sinesii, cari din traditiune vechia invétiã, cumca lumea, adeca cerulu si pamentulu, precumu si omulu si-au inceputulu de la Ddieu creatoriulu.*)

Adeveratu cà inpumnatorii adeverului dogmaticu, cumca lumea a facutu-o Ddieu din nemica, obiepté dia

a) cumca dupa parerea unoru interpretatori loculu din cart. facerei 1, 1. asia trebue tradusu: „Candu a facutu Ddieu cerulu si pamentulu, materi'a erã neformata.“ Acést'a interpretare a cuventelor tectstului originale vreu se o intarésca 1) cu versiunea alesandrina, carea are: „Intru inceputu a facutu (*ἐποίησε*) Ddieu cerulu si pamentulu,“ adeca a formatu cerulu si pamentulu din materi'a ce esistã; 2) cu cartea Intiept. 11, 18. unde se díce: „Manus tua, quae creavit ex materia invisã orbem terrarum,“ seau grecesce: „*κτίσαι τὸν κόσμον ἐξ ἀμόρφου ὕλης*,“ romanesce: „A facutu lumea din materia neformata;“ 3) cu Tertulianu si alti parinti si teologi, despre cari dícu cà invétiã, cumca facerea lumii din nemica mai

multu se póte aretã din ratiune, decãtu din scriptura. — Inse loculu din cap. 1, 1. din cartea facer. lu-intieptu asia numai Sociniani, cari dupa principiile protestantiloru tóte le ieau dupa placulu loru in scriptura, incontr'a intielesului originale si traditiunale. Ear déca versiunea alesandr. cuventulu evr. *עָשָׂה* lu traduce cu *ἐποίησε* (a facutu), aceea o face pentrucã asia postesce natur'a limbei grecesci, precumu se vede din simbolulu constantinopolitanu: „Crediu intr' unulu Ddieu facutoriulu (*ποιητήν*) cerului scl.,“ unde cumca cuventulu „facatoriulu“ atãt'a insemnédia câtu creatoriulu, nice indoiéla nu sufere. Ce se tiene apoi de cuventele cartei Intiept., autoriulu cartei acesteia prin cuventele acele nu vre altu ce-va se díca, decãtu cà Ddieu nu numai a creatu materi'a, ce unii o numescu creatiunea cea de antãia, ci aceea a si pusu-o in ordine intieptiesce, ceea ce se díce a fi creatiunea a dóu'a, precumu se vede acést'a din contecstu si din scopulu de a comendã intieptiunea lui Ddieu. Provocarea inpumnatoriloru la Tertulianu, cumca acést'a ar díce, cà facerea lumii din nemic'a mai multu se póte aretã din ratiune, decãtu din scriptura, e fóra de temeiu; deórace Tertulianu dincontr'a atãtu cu autoritatea santei scripture, câtu si din ratiune aréta incontr'a lui Hermogenu, cumca materi'a nu e eterna. Déca citesce omulu acestu opu la cap. 18 si urm., se póte vedé cu câte argumente din scriptura aréta Tertulianu crearea materiei din nemic'a. Apoi Bergier provóca pre adversari, ca baremu unulu se arete din ss. parinti seau din teologii catolici, carele ar fi intaritu, cumca facerea lumii din nemic'a nu se póte intari cu auctoritatea santei scripture.

b) Se obiepté dia, cumca Iustinu Martirulu, Origene, Clemente Alesandr. nemic'a n'au sciutu de creatiunea din nemic'a, ci au marturisitu, cumca materi'a e eterna. — Inse câtu de neintemeiata e si obieptiunea acést'a, se vede din mai multe espresiuni ale parintiloru acestor'a, d. e. s. Iustinu in esortatiunea càtra Greci asia se respica: „Creator enim nulla alia re indigens, sua virtute et potestate id, quod fit, efficit; opifex vero accepta ex materia condendi facultate, opus suum construit.“ Origene in explicarea cartei facerei nu numai intaresce, cà materi'a e creata, ci dechiara de impii pre cei ce o tienu de coeterna cu Ddieu. Ear Clemente Ales. in esortatiunea càtra ginti specialmente invétiã, cumca singur'a cauza eficiinte a crearii lumii e voi'a lui Domnedieu.

G. Popu, profes. de s. scriptura.

(va urmã.)

Romanele *).

Nu mi-am propusu a vorbi astadata nici despre Romane ca Lucreti'a si Virgini'a, ca Veturi'a si Volumnia, ca Corneli'a si Octavi'a; inse nici despre Romane ca mam'a celoru trei Golesci, ca cele dóue sorori ale celoru cincu Hormuzache, adeca Eufrosin'a P. Petrino si Elis'a vedua G. Sturdza, cumu si ca Dómn'a Elen'a si Catinc'a Sturdza, seau ca Dora d'Istria si ca Mari'a Roseti, si inca altele pe atãtea, cari acumu deodata nu-mi vinu a minte. Faptele si virtutile celoru d'antãiu sunt cunoscute de ajunsu din istori'a antica a Romei; eara virtutile si binefacerile acestoru Romane moderne, indeplinite asia,

*) Óre nu le-amu poté macaru in multariu díce *romanuri*, spre destingere de bunele nóstre *Romane*; seau dóra *romantiu romanturi*, spre a se desclini de poes'iã *romantia*, cumetr'a baladei? Altcumu ne rogãmu de iertare de dd. filologi, càce ne mestecãmu in meseri'a domniei loru.

Red.

*) Windischman in opula: die Philosophie etc. Bon. 1828.

ca mai niciodata se nu p^ota aflá stang'a de aceea, ce face drépt'a, sunt de o natura, încátu voindu a vorbⁱ cine-va despre acelea are a se teme pre totu minutulu, c^à va vatemá innascut'a loru modestia, cumu si determinat'a loru vointia de a-si ascunde sublimatele loru sentimente, si nationale si patriotice, din ochii glótelor. Preste acést'a eu unulu, togm'a pentrucà am avutu marea nococire de a me informá in cursulu viatii mele (eu insu-mi nu mai sciu prin ce ocaziuni) despre atâtea fapte nobile, frumóse si mantuitórie ale c^àtor'va connatiunale, nu m'asi sentⁱ niciodata in stare de a-le descrie pe aceleasi dupa meritulu si demnitatea loru, din cauza, c^à bogatⁱ'a materialului, c^àtu mi s'ar imbuldí la condeiu, m'ar face a desperá de rezultatulu ostenelei mele.

Cu totulu alte „romane“ cugetai eu a infaciosiá aici, — romane, cari nu meritara niciodata acestu nume frumosu usurpatu de ele, si cari de se voru incuibá in midloculu nostru inca si mai multu, decátu s'a intemplat acést'a pana acumu, voru fi in stare de a gangrená prea multu corpulu nostru nationalu romanescu. Voiescu se dícu: multímea nenumerata a scrieriloru seau c^àrtiloru romantice, a c^àrtiloru numite de „amoru“ seau erotice, seau mai scurtu *romane*. Numirea de romanu data acestui felu de scrieri se trage din véculu de mijlocu, precandu au inceputu a se numⁱ romane cantecele si naratiunile amoróse, cari si-avusera léganulu loru mai alesu in Provence si in Cataloni'a, adeca in acelea tienuturi ale Franciei si Spaniei, in cari se vorbiá limb'a romanica, seau déca voiti romanésca, adeca unu díalectu alu limbei, ca se dícu asia, latino-italiene multu mai apropiatu de limb'a Romei decátu de alte díalecte. Despre Roland, Arthur, cumu si despre t^ota multímea cavaleriloru, cu ale caroru aventur e Don Quichot de la Mancha si-secase creerii, istori'a nu scie nimicu; acei'asi inse s'au aflatu in fabulele si istoriórele pastrate la poporu; unii carturari se apucara apoi a le decopiá, adauge, inavutⁱ, impestritiá cu alte si alte produse ale fantasiei loru celei fierbinti, pana candu pasa-mi-te c^à din c^àte o fabulica de dóue trei foi esiá c^àte o carte grósa, uneori si de diece tomuri.

Cei antici n'au cunoscutu scrieri romantice, afara numai déca cine-va si-ar face pecatu, ca se numésca d. e. cartea lui Iobu, Ester, Iudit'a, Susan'a si canteculu cantecelor c^àte o piesa de romanu intru intielesulu modernu*). Elinii au avutu o multíme de scrieri erotice si spurcate, inse nici un'a tornata in form'a romaneloru europene. Romanii n'au avutu nici c^àtu Elinii; eara spurcatiunile introduse la ei s'au decopiatu totu dupa celea elinesci.

Dintre popórele moderne Italianii n'au romane, ci numai novele si novelete, adeca istorióre inpenate cu inventiuni poetice si intretiesute cu c^àte o aventura amorósa, din cari inse multe sunt fórte scarnave. Boccaccio (a. 1375) a scrisu la 100 novele. Intr'aceea dupa-ce Italianii au pe unu Ariosto si pe unu Tasso, precumu au avutu Elinii pe Omeru si Romanii pe Virgilu, ei se potu lipsi fórte usioru de oríce romane.

Cu atátu mai multe scrieri romantice au Spaniolii, Francii, Anglii si Germanii; anume Spaniolii aveá inca inainte de Cervantes**), nemoritoriulu scrietoriu alu lui Don Quichot, preste un'a miie romane. Eara cestealalte trei natiuni si-facu de capu cu literatur'a de

romane. La acelea popóre c^àrtile de romane se numera cu miiele si chiaru cu diecile de miie. Scrierea de romane a decadiutu la o specula din cele mai ticalóse. Unu scrietoriu germanu insémna cu destula dorere, c^à in nici unu ramu alu scrieriloru poetice nu vei aflá atát'a *marfa rea* si asia puçina de dómne-ajuta, ca in literatur'a de romane; c^àti toti, cari n'au ori nu sciu scrie ce-va lucru mai bunu, se apuca a manjí la romane; editorii le platescu c^àte unu onorariu ca si la nesce cersitori, prin urmare ei castiga pana si la maculaturele cele mai ticalóse, pentrucà publiculu celu superficialu, desnodatu si destramatu, cumu si multu mai grosu la creeri, decátu ca se aiba rabdarea de a se ocupá cu ce-va mai seriosu, striga mereu: Romane, romane, c^à déca nu, st^àmu se perimu de uritu! Acést'a furia de romane ajunse la atát'a, c^àtu in mai multe familie sierbitóriele inca citescu t^ote romanele c^àte au trecutu prin manile si pe sub ochii dómnei si ai domnisiórei. Romane tragice, comice, satirice, umoristice, sentimentale, istorice (cele mai de nimicu), politice, morale nemorale si spurcate, totu atát'a, numai romane se fia, tempulu se tréca, fantasi'a se se aprinda, judecat'a se se intunece, nu le'pasa nimicu, numai se nu móra de uritu. Copilandrii balosi si urdurosi de c^àte 10—12 ani tienu romanele alaturea cu gramatic'a si cu matematic'a, le citescu pe furisú sub banca, in podu si afara la campu. La tergurile din Lipsi'a vinu romanele nóue in fiacare anu cu sutele, nesmintitu pentrucá se se venda si apoi destramatii si lenesii se le citésca, pentrucá scrietorasii flamendi si serantoci se aiba din ce traí, ear editorii din ce se ingrasiá. Se mai vedi apoi asia-numitele reclame (publicatiuni laudaróse) nerusinate, cari se facu in catalóge si in mai multe foi publice in favórea acelor maculature. Unu Lud. Wagehals inca manjise in dílele sale (1795) unu romanu apatosu, ear unu recensinte i-facú laud'a urmatória: „Noi rapiti, incantati de acést'a carte, erámu p'ací se cademu in convulsioni epileptice*), pentrucà rideámu pana mai lesínámu, apoi ear plangeámu cu síróie de lácrime; toti auctorii dinaintea nascerei si dupa nascerea lui Christosu sunt numai nesce tonti**) prelanga auctorulu acestui opu, si déca aru perⁱ t^ote bibliotecele, acésta carte a lui Lud. Wagehals ne-ar despagubi“. Asemenea reclame nerusinate se potu citi in t^ote dílele in Paris, Londonu si in mai multe cetáti ale Germaniei, eara publiculu si mai alesu tenerimea si femeile alérge pe urm'a loru, cási Mohamedanii la Mecca. Sunt persóne, cari au cetitu si c^àte o miie de romane; urmarea este, c^à cele mai multe din acelea persóne se sentu pre t^ota viati'a loru nefericite, pentrucà din intemplantare nimicu nu afla in *realitate* asia, precumu aflara scrisu in secaturele de romane.

Cei mai buni critici ai Germaniei afla, c^à din 100 romane unulu p^ote se fia bunu si folositoriu, nóue seau diece cumu amu díce pasabile, eara cealalalte 90 sunt maculature si inca adesea fórte periculóse pentru moralitate, pentru viati'a practica, adesea togm'a si pentru statu; eara pedagogii cei mai renumiti stau mortísiu pe aceea, c^à tenerimeii fragede se nu se dee nicidecumu romane in mana, ci déca voiesci ca se-i faci recreatiune, apoi acolo este *istori'a patriei* la loculu *antáiu*, istori'a generala, scientiele naturale, descrieri de caletorii adeverate, novele si novelete, in cari se tienu strinsu legile

*) Adeveratu, c^à aceste si cealalalte c^àrti ale s. scripture sunt in órecare intielesu „din viatia si pentru viatia,“ precumu se respica unu teologu invetiatu, totusi despre asemenarea loru cu romantiurile si cele mai alese esteticu-morale (c^àci cu altele a le alaturá ar fi sacrilegiu) se p^ote díce, cumca „haec similitudo claudicat,“ si inca fórte fórte. Red.

**) Nasc. in 1545, mortu in 23. Apr. 1616.

*) Nevoi'a cea rea, calcatura. (Stropsiéla i-dícu pre la noi pre So-mesiu. Red.)

**) Capete seci, netarái, neghiobi.

esteticei, apoi desemnulu, music'a, gimnastic'a, deprinderea in *arme*.

La poporul romanescu inca a inceputu a strabate lectur'a de romane, si anume in clasele mai inalte in limb'a francésca si germana, eara in cele mijlocie mai multu traduse in romanescu. Pana càtra a. 1810 la Romani abia mai gasiái altu romanu, care se intréca pe „*Alecsandri'a*“ cea tradusa pe la finea secl. trecutú din grecesce. Cu incetulu inse s'au aflu unii traducatori mai alesu din limb'a francésca, càtu de lucruri bune càtu si de secaturi de nimicu; ear anume de la 1850 încóce se aflà in Bucuresci unu librariu, omu lipsitu de orice invetiatura sistematica, carele inpinsu numai de poft'a castigului primì câte-va romane alese reu, traduse si mai reu decàtra unii altii, cari nu aveá ce lucrá, le tiparì si le vendù Romaniloru pe bani scumpi. Nu se póte crede, câte capete tenere si fragede, nepregatite nici prin etate nici prin studie mai serióse, s'au ametítu si in parte nefericitu prin citirea acelor maculature; eara limb'a si literatur'a nóstra, in locu se castige ce-va, perdù fórte multu si se degradà. Acei traducatori adeca, dintre cari unii nu cunosceá alta limba decàtu pre cea din suburbiele Bucuresciloru, in locu se curatie limb'a, o incarcara din nou cu stenachoríi grecesci, cu zarzavaturi si zavere bulguresci, cu tacumuri, tuiumuri, sîretlicuri, hagiaticuri, vehileturi si maidanuri turcesci, cumu si cu o multíme de acelu felu de galicismi, a caroru trebuintia nu o vomu sentí niciodata in limb'a nóstra, totodata si cu idiotismi si frase traduse din cuventu in cuventu, tienenduse de originalu cásì orbulu de gardu.

De va prinde si la noi radecina specul'a cu romanele, apoi acea lectura va fi pentru asia numitele clase civilisate aceea ce este vinarsulu (pe cosacesce rachiulu) pentru poporul saténu. De aceea dorinti'a mea fierbinte este, ca *critic'a* se încépa odata a curatí si la noi literatur'a de maculature, cumu si a preintempiná periculós'a loru inmultíre. Poporul nostru este seriosu din natur'a sa; carturarii lui se se ferésca fórte a-lu dedá la secaturi, frivolitáti si câte alte scornituri ale fantasiei omenesci; eara de doctrin'a unor'a scósa in tergu inca pre candu inginerulu Plesioianu traduceá pe *Anet'a si Lubean* (1830—35), ca „tenerimea se cetésca orice, numai se citésca“, se ne ferimu cu tóte braçiele ca de orice veninu periculosu, si se o substituimu cu alt'a, carea díce: „decàtu a cití flécuri si blastematii, mai bine nimicu.“ Déca totusi are cine-va pofta se audia la scandale, nu trebue se dee bani pre ele, cise-si iee ostenél'a de a mierge pre la tribunalele de criminalu in órele candu se tienu pertractarile finali, seau se se faca membrii la câte unu foru matrimoniale; — ear femeile se-si astupe urechile precàtu numai se póte de tóte scandalele si romantice si prosaice; anume mu-mele se ne créda nóue barbatiloru, carii amu castigatu cevasi cunoscintia de lume, cà romanele, cu a caroru lectura ne inbuldiescu strainii, au de scopu totodata a inveniná partea nóstra cea mai nobila, a ne corumpe tenerimea, a ne ruiná si trupesce.

G. Baritiu.

Càtra Nascatóri'a de Ddieu.

(dupa arí'a: „Ceriulu susu.“)

Preacurata, carea locuesci

Susu in ceriuri pre tronu angeresou,

Tie-ti canta ostile ceresci,

Serafímii 'n choruri te marescu;

Cáci fiendu neatinasa de pecatu,
Spirtulu santu, Fetióra, te-a umbritu:
Domnedieu din tine s'a-intrupatu, —
Ceriulu cu pamentulu s'a unitu!

Pentr' aceea chorulu omenescu
Acordandu cu angerii din ceriu
Si cu santii, carii te marescu,
Admiràmu cu frica-acestu misteriu.

Deci cu totii tie ne rogàmu,
Preacurata mam'a-a lui Christosu,
Pre Christosu prin tine laudàmu
Si-alu lui nume santu si gloriosu;

Cauta, Dómna, din cereseculu tronu,
Nu-ti întórce façi'a de la noi,
Candu cantàmu cantare in Sionu:
Scapa-ne de rele si nevoi!

1866.

I. Papiu.

Monumentulu „Marianu.“

Demultu se vorbiá de redicarea unui monumentu in onórea fericitului Marianu, fostulu vicariu alu Naseudului. Demultu s'a facutu si colecta spre acestu scopu; inse nici pana asta-di n'am vediutu se se fia facutu vre-unu pasiu in lucrulu acest'a. Unde sunt banii adunati, ce s'a facutu cu ei? nu sciu, dar nici nu am dreptu de a intrebá despre acést'a, deórace precandu se faceá acea colecta nu erám in aceea pusetiune, càtu se potu contribuí si eu denariulu meu. — Cu tóte acestea s'a redicatu unu monumentu, care va eternisá memori'a acelu barbatu raru. Acelu monumentu este bibliotec'a numita „mariana.“ Fundamentulu acestei'a l'a pusu unu barbatu din statulu militariu, fostu órecandu invetiatoriu in scólele normali ale Naseudului; si acelu barbatu e d. capitanu c. r. Silvestru Tomi. Scopulu domniei sale a fostu, ca se fundedie o biblioteca publica, carea pre de o parte se pastredie memori'a lui Marianu, eara de alta parte se fia unu ajutoriu intru latírea culturalei, potenduse impromutá càrti de lectura si alte opuri scientifice din ea.

Indata ce s'a facutu acést'a cunoscutu, s'au mai aflu inca barbati demni, cari au donatu opuri cu aceeasi devisa, si asia s'a inmultítu bibliotec'a din di in di. Unulu a daruitu si instrumente fizicali.

Intemeiandu-se gimnasiulu gr. c. din Naseudu, fundatoriulu s'a invoitu, ca bibliotec'a mariana se fia totodata si biblioteca gimnasiale seau mai bine dícundu scolasteca. Din asta cauza comisiunea administratória a destinatu in edificiulu gimnasiului o chilíia pentru biblioteca, sierbindu aceea totodata si pentru museu pana la inmultírea obieptelor, candu apoi ce voru asiediá in chilíe separate. — Din partea corpului profesoralu s'a alesu unu bibliotecariu, carele se iee in séma càrtile si tóte obieptele tienatórie de biblioteca si museu, si se le asiedie la locul destinat; ear comisiunea administratória a numitu o comisiune de doi insi, carea se le primésca acelea de la rdisimulu d. vicariu, carui'a i-se incredintiase bibliotec'a mariana, si se le predee bibliotecariului alesu. Prelanga aceea comisiunea adm. a procuratu din cele dóue sute fl. v. a., preliminate pre fia-

care anu pentru biblioteca si museu, mai multe cărți, mape, etc.

Statulu bibliotecei, dupa inventariulu ce-lu am a mana, pre scurtu e urmatoriulu:

	opuri in tomuri.	
D. capitanu c. r. <i>S. Tomi</i> a donatu	127	232
Cea mai mare parte din acestea sunt opuri scientifice. Prelanga aceea a donatu atlasulu celu mare de Stiller, 3 mape, unu telescopu, o masina electrica, carea inse fu stricata de unu mătiiu inca in- ainte de predare, si sigilulu bibliotecei mariane.		
D. comisariu provincialu <i>Gavrielu Dorgo</i>	67	73
Intre acestea sunt mai multe brosiure si si cărți scolastece, mai alesu vechi.		
Revdisim. d. vicariu <i>Greg. Moisilu</i> . . .	16	16
Dd. capitani pensiunati <i>Nicolau si Teo- doru Antonu</i>	23	35
D. <i>Gregoriu Popu</i> parochu	2	2
D. <i>Kóváry</i>	2	2
D. <i>Ioanu Popescu</i> , profes. in Blasiu . . .	1	12
D. <i>Ioanu Lazaru</i> , teologu pestanu, acumu rigorosantu in Vien'a	5	16
D. <i>S. Popu</i>	1	1
Revdisim. d. <i>Macedonu Popu</i> prepositu	1	4
D. <i>Mariu Marianescu</i>	1	2
D. <i>Macedonu Maiereanu</i>	1	1
D. <i>B. Bosiota</i>	1	1
D. <i>Cosm'a Anca</i> , invetiati. normalu . . .	1	1
D. <i>Aronu Pumnulu</i> , prof. in Cernauti . .	1	1
D. <i>Ioanu Moldovanu</i>	1	1
D. <i>Carolu Neckel</i> : balonulu lui Heronu, unu electroforu si o lagna de bateria.		
D. <i>Floriantu Porcius</i> : map'a districtului Naseudu.		
La acestea a procuratu fondulu scolasticu	63	96.

Afara de acestea mai sunt referite inca câte-va opuri in inventariu, cari nu s'au insemnatu aici, deóráce sunt decopiate numai depre nesce recepise, inse cărțile inse-le nu au intratu in biblioteca. Casin'a romana de de aici inca a daruitu mai multe diuarie tóte ne-complete.

Prelanga aceste fondulu scolasticu a mai procuratu mai multe instrumente fisicali, corpurile geometrice, modele de cristalisatiune, o colectiune zoologica si alt'a de minerale. Pentru botanica a daruitu d. Flor. Porcius o colectiune de câte-va mii de specie de plante uscate si asiediate in legaturi.

San-Georgiu, 1866.

M. Popu.

Ce a fostu Naseudulu in trecutu si ce are se fia in venitoriu?

„Frate, primiti pre aici, cari vinu de la noi sub scutul vostru, infrangundu prin aceea superbi'a fariseiloru de aici; càci Naseudulu are se fia cu tempu Blasiulu din nordulu romanimeii,“ — aceste-su cuventele unei epistole adresate càtra subscrisulu de la unu colegu; si óre gresit'a candu sa esprimatú asia de magulitoriu pentru orasielulu districtualu? Inainte de a raspunde la ast'a intrebare, se recapitulámu trecutul, ca se potemu mai chiaru vorbí despre presinte si venitoriu.

Granitiarrii din desfientiatulu regimentu II. rom., acumu districtulu Naseudului, sunt acei'a, cari primindu armele, de la inceputu au fostu esemplariulu eroismului armatei austriace; granitiarrii din distr. Naseudului sunt acei'a, cari de la inceputu pana la desfientiarea regimentului au statu neclatiti si mai tari decâtu stanc'a vécuriloru in credintia càtra tronul si patri'a sa; ei sunt acei'a, cari au datu atâtea braçie eroice spre sustinerea gloriei strabune erédite de la Oratii Romei eterne; granitiarrii romani sunt acei'a, cari si dupa desfientiarea regimentului au numeratu o multime de oficiari in armat'a imperatésca; granitiarrii din distr. Naseudului facu o mare parte dintre oficirii, ce si-au versatu sangele in dílele decurendu trecute de la Custozza.

Et facere et pati fortia Romanorum est.

Intr' aceste se cuprinde pre scurtu trecutul celu gloriosu alu granitiariloru romani in genere, si alu Naseudeniloru in specie. Ci se lasámu trecutul si se vorbimu despre presinte; càci cei cari au avutu trecutu asia de maretu, nu potu se aiba presinte mai puçinu stralucitu, si dí's'a „Naseudulu are se fia Blasiulu din nordulu romanimeii“ trebuie se se implinésca.

Luatu-s'au armele din braçiele cele eroice ale granitiariloru, pierdut'a Austri'a o colóna potinte din armat'a sa; inse de si li s'a rapitu ocaziunea de a se destinge, ei totusi nu au desperatu, ci si-au aflatu alta cale si mai stralucita: deslipindu-se de Marte au datu man'a cu Minerv'a, si descindiendu depre Capitoliu s'au inaltiatu pre Parnasu, depunendu arm'a de fieru au apucatu armele mintiei, scienti'a, — si acést'a le este ocupatiunea presinta. Càci ce a potutu fi pentru ei mai nimerita cale, decâtu aceea, carea duce la Parnasu, pentrucá aici, cari au sustienutu in stranepoti glori'a Scevoliloru si a Oratiloru, se nu si-uite de Ciceroni si de Virgiliu? Pre fii lui Marte asta-di i-vedemu Mecenati.

Fost'au in Naseudu scóle si sub regimentu: institutu de cadeti, scóla normale principale, preparandiále, si de fetitie; ci acestea nu eráu de ajunsu, ca se perenedie memori'a loru. Ei au voitu se faca aceea, ce convine cu numele de romanu, si din bunavointi'a loru esista asta-di — desú numai ca inceputu — „Blasiulu din nordulu romanimeii,“ prelanga scólele precitate gimnasiu curatu romanescu, cu 1. Sept. a. c. statatoriu din 4 clase, carele cu ajutoriulu lui Domnedieu preste cincii ani va fi completu. A descrie starea si progresulu, ce se vedesce in elu, nu e competinti'a mea; càta bunatate inse s'a facutu prin redicarea lui, càta inlesnire pentru nordulu Transilvaniei, fia-mi marturi'a concursulu teneriloru depre la Bai'a-mare, Clusiu, Marmati'a si districtulu Cetatei-de-piétra. Ba chiaru si din departarea Blasiului avemu invetiacei. Ci marinimositatea fundatoriloru nu se indestulú cu acést'a: in Naseudu va se esiste si scóla reale, institutu de fete, si *convictu pentru 150 de teneri romani*. Bravii naseudeni, precumu sciu, s'au oferitu a prestá tóte câte le voru fi in potintia, déca episcopi'a din Ghierl'a se va stramutá acolo.

Ci despre aceste de altadata mai pre largu; acumu se ne reintórcemu la convictu, sperandu cà aceste voru fi respunsu la intrebarea pusa.

Pre câtu de mare erá lips'a de gimnasiu in Naseudu, pre atát'a si inca mai mare si mai imperativa e lips'a convictului doritu. Si pentru-ce? — Naseudulu, dupacumu se scie, e unu opidu micu; ca „cuibu alu toturorú reutátiloru,“ cumu-lu numiáu Ungurii, dearsu mai totu prin furi'a tempului fatale din 1848 neuitatu inca din memori'a nostra, numai cu mare greu s'a potutu

restaurá încât'va. Restaurarea lui stă în nescari casutii de piétra, ceidreptu bunisióre, inse mice si abia capace pentru locuitori, decumu se dee locu si la câte-va sute de scolari. Casele cele mai bune-su ocupate de oficiolatu distr., care intregu se afla în locu; si asia bietii copilasi amblatorila scóla sunt siliti în alta casa si câte 8—9 a locuî cu casenii la-olalta si acolo indesuiti a-si invetiá prelegerile sale. Acést'a greutate e o lipsa imperativa, carea striga dupa convictu; càci din locuirea scolariilor cu casenii în o casa ce urmédia apoi? A ceea, cà si celu mai moralu copilu e silitu se véda uneori exemple rele, chiaru si candu se feresce de ele cu tóte poterile; ear atari între parietii unui convictu de siguru nu au locu. — Si pentru-ce se mai memoredu altele, candu aceste-su de ajunsu spre a înteti infientiarea convictului doritu? Voiu se amintescu dara inca numai câte-va folóse a le convictului, culesse din esperintia.

Santii parinti si episcopii besericeii crestine au cunoscutu preabine si de tempuriu, cà vietuirea în soçietate e midilocu corectoriu alu scaderiloru si defecteloru omenesci; pentru aceea au pusu atâta silintia spre redicarea seminariilor, convicteloru scl. „Ce e mai frumosu, decâtu a locuî fratii împreuna!“ Si déca acestea au valóre despre barbati maturi, cu câtu voru avé mai mare pretiu pentru copilasi, în cari defectele si scaderile inca nu s'au inradecinat! Acesti'a esîndu desub braçul parintescu scutiti de tóte relele si trecundu nemidilocitu în unu asemenea convictu, nu mai au ocaziune de a vedé exemplele cele rele, si asia din copilasiulu moralu, crescundu sub supraveghiatori probati în soçietate morale, ese cu tempu pre scen'a viatiei unu barbatu moralu si cu caractru; pre candu dincontra si celu mai morale teneru esîndu de sub grigia parintésca si în tempulu afara de scóla incungiuratu fiendu de soçietati rele, progresandu în etate inaintédia totodata si în rele, — càci „corruptere et corrupti seculum est.“

Convictulu apoi preste aceea e loculu acel'a, care si din copilulu reu face bunu. Càci intrandu unu atare teneru în convictu, gresielele si defectele-i se coregu, parte prin conversarea cu colegiatii lui, parte prin temerea si sfiél'a de superiori. Convictulu e loculu, unde exemplele bune emulédia si care nu dà ocaziune la deprinderea în rele; elu are regulele sale de cumpetare, de comportare si de cuvenintia, tempu de invetiatu, de conversatu în bune si de distragere placuta: inse nicedecumu tempu si locu de a se dedá cu lucruri rele. Aici din copilulu reu se face barbatu bunu, moralu, relegiosu, amatoriu de natiune si patria, supusu, credintiosu; aici e scól'a unde se invetiá metod'a si modulu de a vietuî în soçietati. Convictulu e semenariulu, unde se sémena copii fragedi si crescú barbati neinfranti în caracteru si poteri. — Si déca convictulu le póte dá tóte acestea, au nu ne aduce dauna nespusa fiacare minutu, ce trece pana la redicarea lui asia de îndelungu amenata?! . . .

Ioanu Papiu, prof. gimnas.

Corespondintie.

Oradea-mare, 15 Augustu 1865.

Natiunea romana, preste a carei capu au trecutu furtune nenumerate si totu n'au fostu în stare a o sterpí depre faci'a pamentului, e aduncu petrunsa de geniulu celu datatoriu de viatia alu vitiei latine si nu despéra de venitoriulu seu, de candu a ajunsu la acea convingere salutaria, cà venitoriulu gloriosu si ferice depinde de la folosirea intielépta a presintelui. Romanulu

de pretotindene precepe acumu, cà folosirea intielépta a presintelui spre a-si asigurá venitoriulu costa în progresu intru tóte ramurile viatiei, càci celu ce nu inaintédia, inapoiédia, („qui non proficit, deficit“); între acestea dóue, adeca între inaintare si inapoiare nu preá este locu de stare în viati'a omenésca, carea ins'a-si e misicare neincotata càtra destinulu pusu de ins'a-si domnedieirea eterna. — Incátu se misica Romanii preste totu intru directiunea cea salutaria a progresului, nu mi-am propusu a discute acumu, ei me marginescu a comunicá unele date inbucuratórie despre progresulu invetiamentului, cumu l'am observatu la romaniunea din sinulu díeceseei oradane.

Precumu se scie, fundatiunile díecesane ca pretotindenea asia si la noi se ocupa prin concursu publicu, la carele se presinta aspiratorii în persóna. Diu'a acestui concursu fú esttempu 9 Augustu, la care alergara fii díeceseei din tóte pãrtile. La teologí'a fure 17 aspiranti, toti prevediuti cu testimonie de maturitate, între cari multe cu calculi eminenti. Vacantie întrege au fostu esttempu 10, dupa a caroru inplere s'a mai datu unu'a ce-va ajutoriu din partea díeceseei, eara altu'a s'a concesu a studiá pre spesele sale; dreptce numerulu celoru suscepti la teologí'a e 12. Dintre acesti'a s'au dispusu la universitatea din Vien'a 3, la seminariulu clericalu din Oradea 5 si la Satu-mare 4.

Mai numerosi au fostu aspiratorii la seminariulu domesticu, în fruntea carui'a stă unu barbatu zelosu, carele mai multu de unu patrariu de seculu asuda pre campulu celu ghimposu alu educatiunei. Acestu barbatu nu e altulu decâtu reverendisimulu domnu Ioanu Popu, canonicu si rectoru seminariulu, carele cu admirabilulu zelu si desteritate a adusu institutululu sîe-si concrediutu la atát'a védia, câtu insii-si strainii din familiile cele mai de frunte si-conceredu pruncii institutululu romanescu. Prelanga acést'a preareverinti'a sa e cunoscutu de celu mai fierbinte patronu alu tenerimeii romane, atátu de la gimnasíu, câtu si de la facultatea juridica. În seminariu au fostu vacantie 10 $\frac{1}{2}$, la cari au recursu 52 de insi, toti cu testimonie laudabile, asia câtu erá greu a face impartírea. Dintre acesti'a s'au primitu 20, parte pre fundatiune intréga, parte pre diumetate.

Fiendu vorba de seminariulu domesticu nu potu trece cu vederea unu faptu marinosu, cu care ne surprinse reverendisimulu d. prepositu capitulariu Nicolau Borbola, carele ca fostu profesoriu de drepturi la academi'a de aici se bucura de cea mai lata cunoscintia mai în tóta patri'a. Numitululu domnu adeca puse în manile venerabilului consistoriu 3000 fl. (trei mii) ca fundatiune pentru unu alumnu în seminariulu nostru. Pentru mai buna cunoscintia eaca aici si pasulu celu mai insemnatu din actulu fundatiunale datu în 12 Iuliu a. c.: „Ex amore erga nationem romanam et studio culturam juvenum gr. catholicorum promovendi, e propria pecunia magno sudore et parsimonia acquisita . . . foundationem 3000 fl. pro uno juvene scholas frequentante facio et stabilio, ca sub conditione, ut unus semper e familia Borboliana mihi consanguineitate proximus ad seminarium adsumatur.“ (Din iubire càtra natiunea romana si din dorulu de a inaintá cultur'a teneriloru gr. c., din banii mei proprii, adunati cu multa sudóre si economisare, facu si stabilescu o fundatiune de 3000 fl. pentru unu teneru studinte, cu acea conditiune, ca totdeun'a unulu din famili'a Borbola mie mai deaprópe ruditu se fia susceptu în seminariu.) Desí, precumu se vede din actulu fundatiunale, fundatorele a avutu în vedere în prim'a linia rudele sale, totusi considerandu, cà pasulu „mihi consanguineitate proximus“ s'a intrepreatu de venerabilulu consistoriu cu consentírea fundatoriului intr'acolo, cà numai cei ce pórtá numele Borbola se póta fi întielesi sub consangeni, ce s'a si redicatu la conclusu, e chiaru, cà în întrevaluri nu voru fi Borboliani si dupa potintiós'a stingere a acestui nume fundatiunea se va ocupá si de alti fii ai díeceseei, si asia marinitatea fundatoriului merita tóta recunoscintia; cu atátu mai alesu, cà avemu sperantia firma, cumca multu meritatululu prepositu, — aducundu-si aminte de

invetiatur'a santului Augustinu, carele dice: „Transit vita, nihil inveniunt in manibus suis, qui nihil posuerunt in manus Christi. Vis aliquid invenire in manibus tuis postea? Noli contemnere manum pauperis: respice in manus inanes, si vis habere manus plenas.“ (viați'a trece, nu afla nemica in manile sale, cei n'au pusu nemic'a in manile lui Christosu. Vrei se afice-va in manile tale dupa aceea? Nu despretiui man'a seracului: cauta spre manile cele desierte, deca voiesci se ai mani pline. S. Aug. enarrat. in ps. 75.) — ne va surprinde catu de curundu si cu alta fundatiune destinata eschisivu pentru fiii diecesei acesteia, ce-lu veneredia de atat'a tempu ca canonicu si prepositu, in care stare onorifica a avutu cea mai buna ocasiune a cunoșce lipsele diecesei.

La preparandi'a pentru invetiatori au concursu 14 insi, cea mai mare parte cu testimonie din a IV. clasa si pușini numai din I. si a III. clasa gimnasiala, ba unulu era cu testimoniu din a VII. clasa. Acesti'a s'au primitu toti, si, incatu voru ajunge midilócele, cei mai seraci si diliginti voru fi ajutati din oblatele, ce se stringu in diecesa in urm'a unei decisiuni consistoriale din anulu trecut, prin carea sunt oblegati credintiosii pre calea oblateloru a contribuı spre ajutořiulu preparandiloru.

La fundatiunea de pane din Beiusiu, cu care se prevedu ca la 80 de teneri in totu anulu, au concursu numai 9, cari au si castigatu acesta fundatiune. Numerulu celu micu alu concurentiloru la pane se explica din acea inpregiurare, ca cea mai mare parte sunt dej'a intr'acest'a fundatiune a memoritoriului Vulcanu. De vomu adauge la aceste date si numerulu celor'a, cari nefiendu in lipsa au avendu dej'a fundatiuni de mainainte n'au concursu est-tempu, nu potemu se nu ne bucuramu fiendu marturi despre progresulu invederatu, ce de ar fi si in alte locuri in asia mesura, curundu amuscaturá depre noi urmele ce le-au lasatu suferinticle din trecut.

Impartesindu acestea me folosescu de ocasiune a aminti, ca pretiulu pentru sustentatiunea unui alumnu *solvitori* in seminariulu domesticu e fipsatu la 110 fl. pentru diecesani, 120 fl. pentru nediecesani, si pentru més'a prima 180 fl., cari se solvescu inainte, cu inceputulu fiacarui semestru scolasticu câte diumetate.

Titu Rufu.

Fenesiu pre Ampoiu, in Iuniu 1866.

(Estrasu dintr'o scrisóre) . . . Subscrisulu observa la rectificările domnului M. L. din F., esite in nru. 10. a. c. alu „Sionului rom.“, cumca acelea nu cuprindu in sine nice unu picu de adeveru. Pentruca e adeveratu, ca s'a formatu conspiratiune asupr'a concurentiloru gr. c. prin ómeni din poporulu domnului M. L., si anumitu unu ctitoriu de la bes. gr. or. in 31 Aug. 1862 a disu in tergulu de vite in Zalata'n'a cãtra unu crestinu de confes. gr. cat.: „Nu va popı multu, cine va venı la voi de popa!“ Acestea vorbe la casu de lipsa le potu mai multi documentá, inaintea caror'a acelu omu strigase vorbele amenintiatórie. — Mai departe subscrisulu mai sustiene, ca si acele dóue scrisori anonime, amenintiatórie de viati'a concurentiloru, debunaséma sunt formate de cati-va poporeni de ai domnului M. L., si ca luandu-se acelea la o strinsa considerare, crede ca usioru se voru poté descoperı urdătorii loru.

Mai dice, onoratulu frate M. L., cumca „toti clericii tramesi spre a se asedia in acest'a parochia aru fi abdisu, numai ca se se ferésca de opinii;“ dar io sciu, si sciu toti cari o cunosc, cumca aceea fetióra a fostu invetiata a portá si vestmente domnesci inca precandu se aflá pre la scóla, atátu in Zalata'n'a, catu si in Secarembu. Destulu ca, oricum i-place fr. M. L. a o descrie din ur'a, ce o are asupr'a parintiloru ei, insu-si s'a potutu convinge, ca toti teologii cei mai dinainte cu multu mai bucuros au voitu a luá pre aceea recomandata de ven. ordinariatu, decatu pre carea dice frati'a sa ca a recomandat'o insu-si. Deca conspiratiunea ar fi

incetatu, debunaséma ca de la inceputu aplecarea teologului D. O. era gata.

Necumu dara se fia adeveratu asertulu despre bunavointi'a domnului M. L. cãtra confesiunea gr. c., mai vertosu domni'a sa impiedeca si crescerea tenerimei. Scimu toti si scie si d. sa, cumca de la inceputu s'a edificatu un'a scóla pentru ambele confesiuni. In anulu 1863 acumu spre mai bun'a-si comoditate d. M. L. s'a mutat din casele parintiesci, in cari a locuitu pana atunci, in casele redicate si menite pentru scóla, cu promisiunea aceea, ca indata cu inceputulu a. 1864 si-va straportá casele parintiesci (de bårne) pre unu locu mai aprópe de beserica cu scopu ca se sierbésca de scóla, luandu prelanga multele functiuni preotiesci la unu poporu numerosu inca si sarcin'a dascaliei asupr'a sa. Acum'a suntemu in a. 1866, si inca urme despre vreo casa de scóla nu esista. Io credu inse, ca poporulu va silı pre d. M. L. se faca alte case de scóla in locul celoru cuprinse. Acumu noi gr. c. vedindu, ca in scol'a comuna ambeloru confesiuni nu mai este nice unu progresu pentru copii sub dascal'a domnului M. L., ne-amu despartıtu de scol'a gr. or. si amu pretinsu, ca partea nóue competinta se ni-se dee afara. D. M. L. dinpreuna cu comitetulu formatu pentru ingrigirea fondului scolastecu, si compusu mai totu din membri gr. or., a avutu fruntea de a negá pana acum'a redarea competintiei nóstre de $\frac{1}{3}$ parte din léf'a invetiatoriésca, cutóteca si estu anu nice unu copilu gr. c. n'a invetiatu in scól'a gr. or., ba inca vreo doi prunci de ai d. sale au cercatu scól'a nóstra.

In fine d. fr. M. L. nu se teme a-si bate jocu chiaru si de ritulu besericeı or., despre care lucru insru aici urmatóri'a fapta: In carnilegile a. c. nesciendu cumu si-ar mai poté face castigu de la betrani si schiopi, invitase pre o biéta de fetióra schiópa, ce era incaruntita totu cu speranti'a de a-se maritá, dicundu-i: „Vino numai, ca te voiu maritá si cununá eu, num'a grigiesce se-ti capeti nenasi si 3 fl. v. a. in pungá!“ Fetióra acumu plina de bucuria, ca va tıpa chicele si si-va infrumsetiá capulu celu caruntu, s'a si ingrigitu de celea trebuintióse, pre carea apoi o si cununá fr. M. L., si inca in beserica, precumu am observatu, punendu fr. M. L. langa mirésa unu práporu in locu de mire. Eata cumu se abusedia de lucrurile celea sante in tain'a casetoriei, pentru unu castigu marsiavu! — Noi tragemu atentiunea respectivulu ordinariatu asupr'a astorfeliu de abusuri.

Antoni Balomireanu.

Nascudu, 14 Augustu 1866.

Stimate Domnule Redactoru! Mi ieu libertate a te rogá, se binevoiesci a dá locu acestoru pușintele siruri in colónele fóiei Domnei Tale, ca respunsu cuvenintiosu la corespundinti'a din San-Georgiu datata din 14 Iuliu 1866, aparuta in nru. 15 alu „Sionului,“ si subinsemnata cu liter'a P.

Deca anticulu sistemulu stoicu, carele a invetiatu lumea la modestia, abnegatiune si resignatiune, s'ar poté introduce denou in metod'a educatiunei publice, ar resultá o binefacere nespusa pentru noi si mai alesu pentru generatiunea fiitória, ear educarea ar fi o adeverata consolatiune. Spiritulu cultivatu, anim'a modesta, e capitalulu celu mai pretiosu din lume. Aici reutatea, intrig'a, invidi'a, si ticalós'a rivalitate nu-si afla refugiu. De nu vomu dá preferintia intereseloru egoistice, ci vomu conlucrá in armonia pentru binele comunu, vomu implini detorinti'a ce se cuvine unui patriotu adeveratu.

Corespondintele P. inse mi se pare a fi lucratu dincontr'a, pelanga tóte ca s'ar volé Romanu bunu, incependu-si corespundinti'a cu preasublimulu viersu „Descépta-te Romane!“ In cursulu enararei sale cu óresicare elocventia se trudesce a dá la toti invetiatorii din districtu prelegere si a le aretá calea cea adeverata, pe carea au de acumu inainte a purcede. Din totu cuprinsulu corespundintiei se vede vorba multa, adeveru pușinu. Corespundintele, cumu mi se pare, la enararea neadeverulu nu multu se

confunda; dice adeca d. corespundinte P. între altele, cumca „nu numai în scôl'a triviala din San-Georgiu si în cea normale din Naseudu, ci si în gimnasiu între studinti, des' în mai mica mesura, domnesce mecanismulu,” va-se-dîca invetiarea mehanica, fôra întielesu; apoi se plange, cã nu e un'a sistema de invetiamentu, nu e un'a metoda, nu e uniformitate în terminii tehnicii etc.; recomanda mai încolo conferintie profesoralî mesteceate, de la dascalulu comunale încependu pana la doctorii de universitate, fôra cari apoi nu e salvare, nu e scapare din abisulu obscuru alu nesicentiei, — si altele ca aceste.

Din ce ôra înse d. P. în corespundint'ia sa si pre profesorii gimnasiali (între carii si eu unulu me numeru) i acusa cu crim'a mecanismului, si ataca directe aptivitatea lor: astfeliu, ca provocatu, în interesulu gimnasiului dechiaru acést'a asertiune a corespundintelui P. de o scornitura destulu de cutediata si nesocotita, si de o calumnia impenata cu sofisme tendintioasa. În gimnasiulu din Naseudu s'a observatu si folositu sistem'a si metod'a cea mai corespundietória si mai practeca, din câte conoscemu pana acumu. Acést'a a mea asertiune cu atâtu mai vertosu o potu afirmá, cãce profesorii de la acestu institutu în mare parte sunt absolutii sistemului nou, si abstragundu de la aceea cã sunt barbati maturi si cã fiacare si cunósce prea bine chiamarea sa, apoi ne e si prescisa sistem'a si planulu de invetiamentu, de care avemu se ne tienemu; deunde tare naturalu urmédia, cumca între împregiurâri ca aceste despre mecanismu nu pôte fi vorba. Sistem'a si metod'a de invetiamentu de la gimnasiulu din Naseudu e totu aceea, carea se gasesce si la alte gimnasie din patria. De este a se face cevasi straformare în sistema, aceea trebuie se se faca în generalu.

Cumca sunt elevi, caror'a le jace în natura a recitá, a invetiá mehanice, des' respectivii profesori destulu se nesuescu a-i abate de la acestu defectu, e adevèru necontestatu. Dar întrebu, care profesoru (pedagogu) e în stare, aici întielegundu si pe d. corespundintele P., ca se póta scôte tôte defectele, si înca din toti copiii fôra destingere? Decum'va corespundintele P. ar avé atât'a desteritate, ca acést'a dupa dorintia-i se o póta efeptuî, atunci ar meritá ca celu mai renumitu si uniculu între toti dascalii lumii reconoscinti'a nôstra a toturor'a.

Pretinde mai încolo corespundintele P. uniformitate în terminii tehnicii. Acést'a pretinsiune e preajusta si de toti dorita. Unde ne sunt înse cãrtile ajutatôrie, dictiunariu etimologicu, terminologicu, cãrti scolastece tiparite, etc. . . . Pana atunci dara numai moderatu cu pretinsiunile!

Între acestea înse io credu, cã si d. corespundinte P. n'a fostu convinsu deplinu, despre adevèrulu asertiuniloru sale. Firm'a mea convingere e, cumca d. P. a voitu a demonstrá numai, cã e în stare a critisá si a dá lectiune si celoru mai veterani si mai practici pe carier'a invetiatorésca. Acestu defectu lu au mai multi dintre moritori, deci nu e de luatú în nume de reu; înse la atari se potu acomodá cuventele faimosului pictoru Apele: „Sutor ne ultra crepidam.“ Asecurediu pe d. P., cumca dintre profesorii gimnasiali de aici fiacarele e maturu si întieptu intru atât'a, încãtu nu va duce dorulu dupa întieptiuni neprobate.

Aru voî d. P. si conferintie micste, încependu de la dascalii comunali pana la profesorii de universitate? Cumu mi se vede corespundintele P. e fusiunisti mare, pe toti vre a-i bagá într'o caldare. Nu sciu înse de are d. P. cunoscentia despre aceea, cumca alta sistema, alta metoda, alte scientie, alti discipuli sunt în scôl'a comunale, si altii în universitate. Colo ai de a tractá cu dragulu badei, luandu fragedulu si tèmeccu copilu de mana, netedîndu-lu mai altfeliu decãtu mama-sa, aretandu-i totodata care e liter'a *a*, care e *b*, cu câte trasuri se formédia *m*, cu câte *n*? ear ici se tractédia cu barbati maturi, titulandu-i per „Domnule, placa-ti, poftesce a respunde din filosofía, din drep-tulu civilu, cambialu etc. . . .“ Conferintie profesoralî ne sunt fôrte de lipsa, dar nu în modulu cumu ne recomanda corespun-

dintele P.; ci invetiatorii comunali împreuna cu cei normali, sub presiedint'ia respectivului inspectoru scolastecu; apoi cei gimnasiali asemenea cu respectivulu consiliariu în frunte, si asia mai încolo*). Avemu consiliariu, avemu inspectoru scolastecu, avemu si profesori apti, acesti'a voru scî indreptá defectele, fôra ca corespundintele se-i faca atenti la implinirea detorintieloru sale. Multe sunt într' adevèru de facutu, ne lipsescu înse midilócele. A critisá e cu multu mai usioru, decãtu a realisá ce-va. Unde ne sunt scótele comunali organizate si neorganizate? unde-su scótele normale? unde ne sunt gimnasiele asemenea bine organizate? unde invetiatorii bine salarisati, ca astfeliu bietulu invetiatoriu se nu fia nevoitu diu'a nôptea a-si fierbe capulu, cumu se póta vietuî de pre o di pe alt'a? ca se-si cumpere apoi cãrtile trebuintiose din salariulu prea moderatu, prin cari se se evalue, nu pôte fi vorba.

În natura înca cauzele mici producu cu încetulu efecte mari; astfeliu se întempla si cu noi ómenii.

În fine rogu pe d. corespundinte P., ca vrendu a mai critisá, mai atâtu se judece bine lucrulu, si numai dupa aceea se se demita la critica, si nu din pasiune seau potrecere, nu din pátema seau interesu privatu; castige-si date autentice, nu scornite, vorbésca din firma convingere, nu cu scopu tendintiosu. Noi cesti-alalti din tôte poterile nôstre ne straduimu a castigá o védia cãtu se pôte de mare si onesta tenerului nostru institutu; nu vomu concede, nu vomu suferi dara niceodata, ca cine-va se ne rapésca pe nedreptulu aceea, ce cu mare ostenála castigãmu în interesulu culturei si a prosperarei natiunale.

Octaviu Baritiu, profes. gimnas.

University | Literatura.

„Istori'a besericésca“ scrisa de br. A. Siaguna.

(urmãre.)

La pag. 62 preasantítulu auctoru scrie acestea: „*Imperatulu Iustinianu prin o chartia adreşata cãtra Castellanu archiereulu cetãtii Iustinianei-antãie, în carea se nascuse, înaltia scaunulu archiereescu alu acelei cetãti la rangu de archiepiscopu, rondundu, ca archiereulu Iustinianei-antãie, cu alu loculu nascerei sale, se fia nu numai metropolitu ci si archiepiscopu, si ca celealalte provincie se fia sub a lui auctoritate, adeca: Daci'a de midilocu si Daci'a ripense, Misi'a a dóu'a, Dardan'a, Provinci'a prevalitana, Macedoni'a a dóu'a, si partea Panoniei a dóu'a. De aici se vede, cã si archiereii nostri din Ardélulu de asta-di primia chiroton'a de la archiepiscopulu Iustinianei de antãie.*“

Precumu se vede din acést'a asertiune preasant'ia sa crede, cumca Daci'a mediterana în novel'a lui Iustinianu imperatulu aici memorata ar fi un'a cu Ardélulu nostru de asta-di. — La acést'a credintia gresita reflecte-diu: a) cumca Ardélulu la scrietori de feliu nu ocura sub nume de Daci'a mediterana pre timpulu lui Iustinianu imperatulu; b) cumca Daci'a mediterana, memorata în novela 11. a lui Iustinianu imperatulu, nu trebuie se se aplice la Ardélulu nostru, ci prin acea Dacia trebuie se se întieléga Daci'a mediterana aureliana, care Daci'a Panci-rolu (în comentariulu seu la notitiile demnitãtiloru imperiului orientalu si apusanu c. CXXXVIII. pag. 198), Filipu Labbeu (în recensiuinea la acestesi notitie în istori'a bisantina tom. 17 pag. 40), Amianu Marcelinu (în opulu

*) Profesorii rom. cat. din Transilvani'a înca tienura conferintie în lun'a lui Iuliu a. c. în Alb'a-Iul'a, sub presiedint'ia episcopulu rom. cat. Fogarasy.

seu istoricu), Aug. Treboniu Laurianu (in conspectulu istoriei Romaniloru locuitori in ambele Dacie), si alti mai multi scrietori demni de credintia o punu in Daci'a aureliana.

Dupa-ce am facutu aceste reflexiuni la pag. 62, avendu in vedere ceea ce scrie preasanti'a sa la pag. 71: „cà la inceputu nati'a romana era supusa *patriarchiei* din Constantinopolu, apoi *celei* din Iustinian'a-prima,“ intrebu pe preasanti'a sa, cumu de in acest'a asertiune in cuventulu „celei“ intielege patriarchia, precandu din novel'a de preasanti'a sa citata la pag. 62 se scie apriatu, cà Iustinian'a a fostu archiepiscopia, si nu patriarchia, precumu se intielege la pag. 71 sub cuventulu „celei?“ —

La pagin'a 70 in istori'a desub disputa aflamu aceste: „*Noi dindestulu amu doveditu, cà nati'a romana intr'ega a fostu din vechime de legea ortodocsa resarit'ena.*“ — Déca preas. sa in acest'a sentintia crede aceea, cà natiunea romana din Daci'a traiana inca din vechime si inainte de desbinarea fotiana a tienutu legea besericeii grecesci constantinopolitane desbinate, ce cuprinde negarea celoru 4 puncte, in cari beseric'a romana apusana se distinge de aceea, atunci eu dincontr'a acest'a sentintia o dechiaru de falsa:

a) Pentrucà poporul romanu in vechime inainte de desbinarea fotiana n'a tienutu legea besericeii grecesci constantinopolitane desbinate, carea néga primatulu pontificelui romanu si celealalte 3 puncte de controversiune; ci elu a tienutu in vechime legea besericeii orientale dreptu-credintiose, fóra de negarea primatului pontificelui din Rom'a si a celoralalte 3 puncte de c'erta intre beseric'a grecésca orientala desbinata si intre beseric'a romana dreptu-credintioasa apusana.

b) Pentrucà poporul romanu in vechime, adeca inainte de desbinarea fotiana, nici cà a potutu se tiena o lege ca aceea, carea pre atunci nu a esistatu de feliu cu negarea primatului pontificelui de Rom'a si a celoralalte puncte de controversiune; ci s'a formatu mai tardiu, dupa-ce Fotiu si Cerulariu patriarchii constantinopolitani s'au desbinatu de beseric'a cea adeverata crestina de la Rom'a, de unde s'a fostu straplantatu crestinismulu in Daci'a traiana pre tempulu apostoliloru inca, dupacumu recunósce acest'a si preas. sa in istori'a sa din vorba in cele ce scrie in tomulu alu doilea la pag. 55 pana la pag. 61, si anume in paragrafulu 47 pag. 59, unde dice: „Din cele pana aci espuse limpede se dovedesce, cà crestinatatea natiiei romane se trage din vremile cele d'antâie apostolesci.“

Espunendu eu aceste ratiuni incontr'a asertiunei preasanti'ei sale mai susu memorate, aflu a fi de lipsa se insemnu aici inca urmatóriele: a) cumca neci acelu poporu romanu, carele dupa desbinarea fotiana sub regii romani Simeonu, Petru, Samuilu, Asanu, si Ioanitiu s'a unitu cu beseric'a Romei, n'a tienutu legea besericeii constantinopolitane, sub Fotiu si Michaelu Cerulariu desbinate prin negarea celoru patru puncte de c'erta; ci a tienutu legea strabuniloru romani, incátu tempu a statutu in unire fóra negarea punctelor memorate. b) Cumca istori'a besericésca cea adeverata ne documentédia, cà strabunii Romaniloru nostri mai multu tempu in vechime au fostu (de la inceputulu crestinatatei computandu-se) in sinulu besericeii Romei vechi, decátu in sinulu besericeii constantinopolitane grecesci. c) Cumca despre legea besericeii grecesci constantinopolitane desbinate, cu negarea celoru 4 puncte de c'erta inpreunate, fóra contradicere mare nicidecátu se póte afirmá, cà aceea ar fi legea strabuniloru nostri dinainte

de desbinarea fotiana, si a aceloru strabuni romani, cari dupa desbinarea fotiana si cerulariana s'au reintorsu eara in sinulu mamei beserici dreptu-credintiose de la Rom'a vechia. —

La pagin'a 128 prealuminatulu d. episcopu, (acumu metropolitu) scrie, cà „*in siedinti'a a dóu'a ar fi propusu metropolitulu Teofilu consultare despre facund'a parasire a religiei stramosiesci si unirea cu beseric'a apusana.*“

Precumu se vede din acest'a asertiune falsa preas. sa crede, cà sant'a unire cu beseric'a apusana, despre care unire s'a pertractatu in saborulu de la Alb'a-Iuli'a tienutu in 1697 sub metropolitulu Teofilu, ar fi un'a cu parasirea relegiunei stramosiesci. Incontr'a acestei asertiuni de totu false propunu si sustienu urmatóriele adeveruri:

a) Cumca metropolitulu Teofilu in saborulu din 1697 in siedinti'a prima a propusu consultarea despre unirea facunda cu beseric'a apusana, si nu in a dóu'a siedintia, dupacumu scrie preasanti'a sa. Despre acestu adeveru ne convingu actele santei uniri, cari (dupacumu cetimu in „Documentele istorice despre starea polit. si ierarch. a Romaniloru din Transilvani'a“ in Vien'a tiparite la 1850, pag. 138) apriatu ne spunu, cà metropolitulu Teofilu in saborulu tienutu in Alb'a-Iuli'a la a. 1697 in siedinti'a prima a propusu, ca se se consultedie despre unirea credintiei cu beseric'a Romei.

b) Cumca in a dóu'a siedintia a saborului memoratu nu s'a propusu de feliu consultare despre parasirea relegiunei stramosiesci; ci in acea siedintia saborulu dincontr'a chiaru s'a consultatu despre modulu unirei si despre conservarea legei stramosiesci, a ritului si a disciplinei stramosiesci. Despre adeverulu asertiunei acesteia ne convingu actele saborului amintitu, in cari acte aflatórie in documentele amintite (la pag. 139) despre siedinti'a a dóu'a a saborului din vorba aflamu urmatóriele: „A dóu'a dí s'au adunatu metropolitulu si ceialati din cleru, si au inceputu a se consultá despre modulu de a se uní; si in specie s'au consultatu despre ritu, ca nucum'va se se schimbe cu incetulu ritulu seau disciplin'a, si se se substituésca alu bisericeii latine; apoi ca calendariului vechiu se nu se substituésca celu nou, ci pana candu ceialalti neuniti de ritulu grecescu in tierile casei austriace voru remané in usulu calendariului celui vechiu, se remana si unitii; afara de acestea unitii se póta avé in tóte locurile besericeii de ritulu loru si ca nucum'va, unde sunt puçini Romani uniti si n'au preoti, se fia siliti a primí misteriele de la preotii latini, ci se póta chiamá pre preotulu celu de ritulu loru; in judecati se nu purcédia dupa dreptulu canonicu alu Latiniloru, ci dupa canónele si disciplina bisericeii grecesci; la mai multu decátu la cele patru puncte se nu fia constrinsa bisericu romanésca subtu nici unu pretecestu; totu feliulu de drepturi si de libertati se se dee besericeloru si persóneloru besericesci de ritulu grecescu, ca si besericeloru si persóneloru besericesci de ritulu latinu, si Romanii se nu se mai socotésca de suferiti, ci ca fii primiti ai patriei.“

c) Cumca uniunea propusa in siedinti'a prima a saborului din 1697 spre consultare si apoi primita in acestu saboru si in cele urmatórie in 1699 si 1700, sub Atanasiu metropolitulu romanescu unitu tienute, nu e un'a cu parasirea religiei stramosiesci, dupacumu si-inchipuesce preasanti'a sa in acea asertiunea neintemeiata; ci dincontra uniunea aceea cu beseric'a Romei (precumu si unirea de acumu) e parasirea eroriloru si a retaciriloru besericeii grecesci si serbesci, si reintórcerea

Romaniloru la mam'a beseric'a romana ortodoxa de la Rom'a, de carea s'au tienutu Romanii parintii nostri si in tempurile cele antice. Adeverulu acestei asertiuni se lamuresce prin actele santei unire, care unire in saborulu din 1697 sub metropolitulu Teofilu tienutu, si in saborele sub Atanasiu metropolitulu in Alb'a-Iuli'a tienute in 1699 si in 1700, o-au primitu Romanii de buna voia si nesiliti de nimene; caci aceste acte (aflatorie in Documentele istorice mai susu amintite, la pagin'a 140 pana la 174) apriatu ne maturisescu, cumca Romanii, primindu unirea cu beseric'a Romei, si-au retienutu religiunea stramosiesca, credeulu stramosiescu, ritulu si disciplin'a stramosiesca dinpreuna cu dreptulu canonicu „pravila“ numitu si cu celealalte carti besericesci, si nu au parasitu neci o dogma de credintia din relegiunea stramosiesca, fóra s'au lasatu numai de erorii besericeii grecesci, serbesci, si rusesci desbinate, cari erori parintii nostri strabuni inainte de desbinarea fotiana si cerulariana nu i-au avutu si cari erori neci in beseric'a grecesca, neci in cea serbesca, neci in cea rusesca, dupa principiele mintei sanatoése si dupa invetiatur'a teologiloru celoru adeverati, nu constitue neci o religiune stramosiesca, ci numai o negatiune nefundata, contraria invetiaturei aflatorie chiaru si in cartile besericeii romane gr. orientale.

Gavriele Popu, canonicu.

(va urmá.)

Theologisches Literaturblatt, in Verbindung mit der katholisch-theologischen Facultät zu Bonn und unter Mitwirkung vieler Gelehrten herausgegeben von Prof. Dr. F. H. Reusch. — Acést'a fóia, carea ese totu la 14 díle, are scopu a referí fruptele presinti din Germani'a in specialu, si in generalu din tóta lumea catolica, depre campulu literaturei teologice. Pretiulu pre unu patrariu de anu e 1 taleru. Se prenumera la redactoriu si la alte librerie din cetátile principali. In Vien'a se potu trage de la librariulu Mayer. Incepù a esí cu 1 Ian. 1866.

Haben wirklich die Juden Jesum gekreuzigt? Von Dr. L. Philippson, Berlin 1866. — Pr. 7½ gr. d. a.

Hellenismus und Christenthum, oder die geistige Reaction des antiken Heidenthums gegen das Christenthum, mit besonderer Rücksicht auf die christenfeindliche Literatur des klassischen Alterthums so wie auch der Gegenwart, von Dr. *Heinrich Kellner*. 8. mare 29 cóle, part. I. 20 gr. de arg.

Theodorici libellus de locis sanctis editus circa a. D. 1172, cui accedunt breviores aliquot descriptiones Terrae sanctae. Nach Handschriften herausgegeben von Titus Tobler, Paris und Frankfurt, 1865. — Pr. 1½ tal.

Dogmengeschichte der kath. Kirche, von J. Zobel. Innsbruck 1866. — Pr. 3 tal.

Gymnasial-Pädagogik, von Dr. theolog. Carl Ludw. Roth. Stuttgart 1865. — Pr. 1 tal.

Anglicanismus und Katholicismus. Geschichte meiner religiösen Meinungen. (Din anglesesc'a: *History of my religions opinions.* London, Longman 1865.) Von Dr. H. Newman, Superior der Oratorianer zu Birmingham. Mit Genehmigung des Verfassers übersetzt v. G. Schündelen. Köln, 1865. — Pr. 1 tal.

In decreta concilii Ruthenorum Zamosciensis animadversiones theologico-canonicae. Scripsit Hugo Laemmer, eccl. cathedr. Wratislaviensis canonicus capitularis etc. Freiburg, Herder 1865. — 63. pag. 4. micu; pretiulu 28 gr. arg.

Commentarius in Acta apostolorum. Scripsit I. Th. Beelen, s. theol. dr. et in acad. cath. Lovan. prof. ord. Editio altera. Löwen. C. I. Fonteyn 1864. — pag. 607. 8. mare; pretiulu 2 tal. 25 gr.

Schola Syriaca, complectens chrestomathiam cum apparatu grammatico, et lexicon chrestomathiae accomodatum; auctore *I. B. Wenig* S. I. introductionis in libros sacros utriusque foederis, archaeologiae biblicae et linguarum orientalium prof. publ. ord. in c. r. univ. Oenipontana. Pars prior *Chrestomathia syriaca* cum apparatu grammatico. Innsbruck. Wagner 1866. LXXX. 107 si 163 pag. in 8.; pr. 2 tal. 12 gr.

Constitutiones synodales almae ecclesiae Strigoniensis. A. D. MCCCCL, quas, cum inaugurarentur aedes antiquissimi seminarii s. Stephani cum Mariano conjuncti, ad fidem vetusti libri biblioth. c. Vindob. edidit, prooemio instruxit notisque illustravit *Iosephus Danko* E. M. S. canonicus honor. Strigonii 1865. — In Vien'a in comissione la Braumüller. Pr. 2 tal.

Chrestomathia Aethiopica, edita et glossario explanata ab *Augustino Dillmann* phil. et th. prof. Leipzig 1866 — Pr. 3 tal.

Roma sotterranea christiana, descritta e illustrata dal cav. G. B. de Rossi, publicata per ordine della Santità di N. S. Papa *Pio IX.* Tomo I. con atlante di XI. tavole. Roma, cromo-litografia pontificia. 1864. — Pr. 12 scudi.

Geschichte der Apostel vom Tode Jesu bis zur Zerstörung Jerusalems, von Dr. Sepp. 2. Auflage; mit einer Vorrede über Theologie der Zukunft. Schaffhausen 1866. — Pr. 1 tal. 26 gr. d. arg. — Opu de insemnetate, indereptatu incontr'a noului opu a lui Renan intitulatu „*Apostolii.*“

Der gegenwärtige Zustand der deutschen Philosophie, von Dr. *M. Deutinger*. München 1866 — Pr. 27 gr. de arg.

Heydn, Mozart und Beethoven's Kirchenmusik und ihre katholischen und protestantischen Gegner, von Dr. *Franz Lorenz*. Breslau 1866. — Pr. 15 gr. de arg.

Νικολάου επισκόπου Μεθώνης λόγοι δύο, ἐκδοθέντες ὑπὸ ἀρχιμανδρίτου Ἀνδρόν-Αημητρακοπούλου. Nicolai Methonae episcopi orationes duae contra haeresim dicentium: „sacrificium pro nobis salutare non trisypostatae divinitati, sed patri soli oblatum esse etc.“. Nunc primum editae graece e cod. Moscov. ab archimandrita Andron-Demetracopulo. — *Leipzig*, Wigand 1865. — Pr. 24 gr. de arg.

In s. Gregorii Nysseni et Origenis scripta et doctrinam nova recensio, cum appendice de actis synodi V. oecumenicae. Per *Aloysium Vincenzi* in Romano archigymnasio litterarum hebraicarum professorem. Romae ex typographia Bernardi Morini 1864—65. Vol. I. S. Gregorii Nysseni et Origenis de aeternitate poenarum in in vita futura cum dogmate cath. concordia.

Ochire prin lumea politica

(din 15—31 Augustu.)

Cronica interna. Pacea cu Prusia e incheiata; ea se incheia pre bas'a preliminarilor de la Nikolsburg, aretate pre scurtu in numerulu nostru 15. Documentele respective in 23 Augustu se subscrisera decãtra reprezentantii ambeloru poteri in Prag'a, cari ratificandu-se si de Maiestatea sa imperatulu cumu si de regele prusescu, in 30 a. l. se si schimbara. — Pertractãriile de pace cu Itali'a se tienu aici in Vien'a; ele se si incepura intre represintantii nostri si ai Italiei, si se spera finirea loru in tempulu celu mai scurtu.

Obieptulu primei grigire a regimului nostru dupa incetarea ostilitãtiloru i-fure provincieile cercetate de furi'a resboiului, in cari se si rãnduira comisiuni spre a ispití daunele casionate locuitoriloru, ca astfeliu prin recompensãri se se póta precãtu va fí modru intempiná lips'a domnitória pre acolo. — Inse reconstituirea monarchiei ocupa in prim'a lini'a pre barbatii de statu austriaci si pre partitele de diferite colori din imperatia, in care privintia dupacumu se spera, cã principiulu federalisticu ori celu dualisticu ori dóra o amestecatura órecare a ambeloru va reesí din lupt'a partiteloru triumfatoriu, in aceea mesura se schimba si faimele despre repasírea cestui'a seau a celui'a din ministrii actuali. O fama vre a scí, cã Ungariei i-s'ar fi si facutu acea concessiune, ca in diet'a unгурésca readunanda cu inceputulu lui Octobre regimulu se fia dej'a represintatu prin ministri magiari, ci cã acestei concessiuni i-s'ar fi pusu clausul'a, precumca despre uniunea Ardélului se nu fia vorba. Tempulu celu mai deaprópe ne va dá desluciri in tóte aceste privintie. Atãta inse stã, cã situatiunea dinleintru e seriósã, si cã incordãrile partiteloru e mare; deci véda si natiunea romana, in frunte-si cu barbatii sei conducatori uniti in cugete si in sentíri, ca „ne quid detrimenti respublica capiat;“ cãci déca cand'va, apoi in presinte e necontestabilu adeverulu acsiómei: „activitatea e viatia, pasivitatea e mórte!“

Cronica esterna. In Germani'a Bismarck celu inainte de dóue trei luni asia de urgisitu, adi dupa succesulu fabulosu alu armeloru prusesci se póte dice idolulu dilei. Procesulu unificãrei natiunei germane face pasi rapedi; deórace nu numai cã din partea Prusiei s'a decretatu anesarea regatului Hanover'a, a principatului electoralu Hasi'a (Hessen), a ducatulului Nassau si a liberei cetãti Francfurt, ci si in Sacsoni'a si Bavari'a (si inca in cest'a din urma chiaru in camera) se fecera manifestãri in favórea alipirei cãtra federatiunea nordu-germana. Tóte aceste sternescu din ce in ce mai tare jalu-si'a natiunei francesci; deunde — macarca Napoleonu III. in faci'a lumii a dechiaratu, cã se lasa (deocamdata) de pretinsiunile rectificãrei granitieloru renane, (asupr'a caroru inse spunu cã presub mana totusi se pertracta,) — lumea totu e aplecata a profeti, cã in venitoriulu celu mai deaprópe erumperea unui resbelu franco-prusescu, de o parte si de alt'a cu aliantiele poteriloru si dinastieloru interesate, e neincungiurabila.

Terminulu conventiunei din Septembrie 1864 inca e aici, candu adeca militi'a franca are se parasésca Rom'a; noi inse nu portãmu frica, cã Italianii dóra nu se voru inpacã in urma cu s. scaunulu apostolescu.

Deodata cu aceste incurcature cestíunea orientului se ivi denou pre tapetu. Grecii din insul'a Candi'a (Cret'a), si precumu se pare si din Cipru, revoltara, care revolutiune dupa semne stã in legatura cu unu planu de rescolare a tuturor Eliniloru din imperiulu turcescu

spre a si-efaptuí dorulu natiunalu, va-se-dica restabilirea vechiei imperatié greco-romane constantinopolitane.

Polonii deportati in Siberi'a incercara eara o rescolare in contr'a cnutei muscanesci, dara fóra succesu.

In Romani'a armat'a s'a redusu, voluntarii s'au inprasciatu; domnitoriulu, carele chiaru caletoresce prin pãrtile Moldovei intr'unu triumfu necurmatu, daru eara 12,000 de galbini din civilist'a sa pentru ajutorirea lipsitiloru in unele tienuturi moldovene, pre unde secerisiulu din estu anu esí fórté debilu.

Varietãti.

Diu'a onomastica a Maiest. sale imperatului Romanii pretotindeni o serbare si esttempu ca si intr' alti ani dupa innascutulu loru sentiú dinasticu cu multa evlavie si pompa. In Lugosiu cu ocaziunea acést'a ilustr. sa p. episcopu dr. A. Dobra dede unu prandiu stralucitu, la carele fure invitate tóte bransiele preotiesci, civile si militari din locu.

Dd. G. Baritiu si adv. dr. I. Ratiu petitiunaseru in 18. Iul. la in. guberniu pentru concessiunea de a infientiã trei pana in patru bataliõne de voluntari pentru aperarea securitãtei publice in Transilvani'a. Dupa-ce inse intr'aceea in urmarea preain. porunci infientiarea corpuriloru de voluntari in Transilvani'a s'a revocatu, asia numitiloru propunatori li-s'a incunoscintiãtu in scrisu prin escel. sa d. presiedinte alu r. guberniu transilv. preainalt'a recunóscere imperatésca. („Gaz. Tr.“ dupa „Kr. Ztg.“)

Unulu dintre cei mai meritati pedagogi rom., directorulu scólei principale, antãtiu a celei din Naseudu, ear mai in urma a cei din Orlatu, *Moise Pang'a*, in 15. Aug. in etate de 63 de ani si dupa o cariera profesoralã de 42 de ani a adormitu in Domnulu. Partea precumpenitória a oficiriloru rom. de adi din armat'a austriaca, dinpreuna cu multi altii din statulu civilu si preotiescu (intre dinsi si redactorulu acestei sóie), au fostu invetiãceii repausatului, cari precumu inainte cu doi trei ani si-aretaseru recunoscinti'a cãtra adormitululu prin presintarea unui pocalu pomposu de argintu auritu in chipu de suvenire, asia se intrunescu acumu inpregiurulu scumpului mormentu, oftandu: ca se i-fia tierin'a usióra!

Romanii in armia austr. „P. Hirnök“ din 17 Aug. dice, cã Romanii din Ungari'a si Ardélu sunt cãm dóue miliõne. Noi scimu, cã numerulu Magiariloru lu-aréta multi in tipuri multe; unii dîcu 4 miliõne, altii 5, 6, 7; Kossuth scieã chiaru de 15 miliõne de Magiari. Deci se asemenãmu mai alesu datulu lui „P. H.“ cu altulu din statistic'a baronului Czoernig, dupa a carui'a aretare sunt in armat'a imper. Magiari 70.500, ear Romani 47.500 de voinici. Unde de proportiunea? Magiarii deci voru trebuí se recunóscã, cã natiunea loru totusi nu e tare mare, si cã la armata nu potu dá procentulu, ce in proportiune lu-dau Romanii. — Aceste le scrie „Albina;“ eara d. G. Baritiu inca enumera in „G. Trans.“ vreo 15 regimente, parte curate, parte in preponderantia romanesci. Totusi pentru militarii rom. asia de puçina erã si e ingrigirea, cãtu d. e. la regim. Strelitz 1.300 fetiori rom. gr. cat. nici adi n'au preotu precandu capelanu r. cat. se afla la alte regimente si numai pentru câte 60—100 r. catolici; eara la regim. Sachsen-Weimar curatu rom. inainte cu unu anu capelanulu functiunã serbesce, si ar functiunã póte si in presinte, déca nu dá redactorulu acestui diuariu in urm'a lucrului, graindu din templare cu colonelulu, carele se mirã, cã „fetiorii lui (gr. or.) se paru a nu precepe pre pop'a loru.“